

clàssics revisitats

Terra de gestes
i de beutat. Girona
Xavier Monsalvatje
Joaquim Pla

VICENÇ PAGÈS JORDÀ > TEXT

Per una Girona femenina

L'any passat, la Diputació de Girona va reeditar **Terra de gestes i de beutat. Girona**, de Xavier Monsalvatje i Joaquim Pla, que havia aparegut ara fa un segle, el 1917, i que es considera la primera mirada moderna a la ciutat. El 1918 es va reeditar, i des de llavors s'havia convertit en un exemplar de bibliòfil.

Ja des del títol, *Terra de gestes i de beutat*. Girona es presenta com una transició. Si fins llavors Girona era la ciutat heroica i immortal que havia resistit amb honor els setges napoleònics —les gestes—, a partir d'ara els autors pretenen que l'èmfasi es posi en la bellesa. «Que és la Bellesa qui et fa ser immortal», com escriu Miquel de Palol en un dels epígrafs. Després de tant d'heroisme, els autors vindiquen de manera explícita una Girona femenina, de dolçor i de pau. Els tres primers capítols són un catàleg de llocs i moments —els monuments, les glòries, la beutat—, mentre que els dos últims presenten el que avui anomenaríem un atlas pictòric i un de literari, que inclouen fragments d'autors com Carles Rahola o Josep Carner.

Els autors de *Terra de gestes i de beutat* vindiquen la Girona «poètica, pintoresca i veneciana» (i florentina, en algun altre passatge). La Setmana Santa i la Diada de Corpus formen part de l'apartat de beutats: com a noucentistes —és a dir, modernitzadors assenyats—, els autors són molt respectuosos amb les tradicions catòliques de la ciutat, si bé mostren una autonomia en el judici estètic que avui dia costa de trobar, com ara quan estableixen que la façana de la Catedral està construïda amb un «gust barroc bastant degenerat».

Llegit amb perspectiva històrica, el llibre és un intent d'actualitzar la visió de la ciutat, ancorada en el passat militar, i de construir el que ara anomenaríem un nou relat, propi del segle vint. En canvi, llegit amb els ulls d'avui resulta una obra carrinclona, que se serveix d'una sintaxi engolada i d'un vocabulari anacrònic, i que fa pensar irremediablement en la locució del NO-DO. El fet que en cent anys un llibre avançat al seu temps sembli passat de moda només s'explica per la transformació miraculosa que ha sofert la ciutat de Girona a partir de la Transició, tant pel que fa a l'urbanisme com al teixit cultural: universitat, biblioteca, Temporada Alta, equipaments culturals, mitjans de comunicació... De retruc, sembla que

>> Xavier Monsalvatje Iglésias (Olot, 1881 – Girona, 1921).

>> Joaquim Pla i Cargol (Girona, 1882–1978).

Llegit amb perspectiva històrica, el llibre és un intent d'actualitzar la visió de la ciutat, ancorada en el passat militar, i de construir el que ara anomenaríem un nou relat

>> Tres pàgines de l'edició original de 1917 de Terra de gestes i de beutat. Girona.

fins i tot el clima i la humitat hagin experimentat una millora, que el sol llepi les pedres amb més sol·licitud i que el cel llueixi un blau més esmerilat.

Paradoxalment, la renovació que propugnaven Xavier Monsalvatje i Joaquim Pla és responsable que el llibre hagi envellit malament. Els autors utilitzen en més d'una ocasió l'adjectiu «miseriós» per referir-se a les cases de la ciutat, i a les que donen a l'Onyar en particular, que precisament s'han convertit en la fotografia turística més celebrada (llavors a les fires es venien barretines, faixes i trajos de vellut, i els concerts joves a la Copa no eren ni tan sols una hipòtesi). En canvi tenen l'encert de citar Santiago Rusiñol quan critica «l'Ensanche» i aconsella el visitant que, quan hagi baixat a l'estació de tren, no aixequi la vista fins que arribi al Pont de Pedra. No li faltava raó a Eugeni d'Ors quan, a la ressenya que va fer del llibre, hi va veure una «enciclopèdia sentimental de Girona». Al cap de poc temps, el 1921, els dos autors firmaven la *Guia de Gerona y su provincia*.

És curiós que Monsalvatje i Pla lamentin la manca d'estima dels nadius per la ciutat, que ara s'ha convertit en una fe indestructible, sostinguda també pels forasters. I, és clar, no esmenten els dos grans fenòmens de masses d'avui

dia: el turisme, que pot acabar produint la mort de la ciutat per asfíxia, i la Universitat, que l'ha omplert de joves, però no pas d'activitats universitàries.

L'edició de 2016, a càrrec de Mariàngela Vilallonga, reproduceix —corregida— la segona edició, de 1918, i hi afegeix en facsímil la primera, de 1917, que permet fer-se una idea de les beutats tipogràfiques de l'època, d'aquelles sanefes florals, aquells gravats *vintage* i aquelles capitals filigranades que semblen sortides d'un llibre d'hores monàstic. També incorpora una introducció que contextualitza l'obra i que treu l'entrellat de l'autoria. Segons Mariàngela Vilallonga, l'olotí Xavier Monsalvatje (1881-1921), periodista, dinamitzador i polític, és l'autor de la majoria dels capítols del llibre, mentre que el paper de Joaquim Pla i Cargol (Girona, 1882-1978), mestre, llibreter i editor, va ser menor.

Som lluny d'aquells anys en què els carrers vells eren transitats —segons les cròniques— per militars i capellans. Una de les il·lustracions del llibre mostra la pujada de Sant Martí: en comptes de taules de bar, de jovent assegut a les escales i de passavolants badant, hi veiem unes monges d'esquena, esquerpes, medievals. A la tria de passatges finals, els autors deixen parlar les veus

més aviat crítiques. Joaquim Ruyra escriu: «Res, en veritat, més trist que certes barriades gironines, on el lliscar d'altres cases enyoradisses de sol pren la verdelosa color i el corrugat d'una frontallera saturna». Rafael Masó matisa: «Girona, de faç eixarreïda i fosca, és com una d'aqueixes fruites ossoses que a l'esguard són dures, però que al paladar són fresques i sucoses». I Joaquim Alomar rebla: «No és la força d'immortalitat lo qui fa grans els pobles; sinó, més tost, la potència de renovació».

Segons els usos actuals, l'estil del llibre resulta carregat: «Elles, les pedres de Montjuïc, les desgraciades, solament han sentit vora seu el bes de la mort i l'empremta de les bales; cada una d'elles ha copsat l'angúnia del darrer moment d'un moribund, i se senten dintre seu l'eterna maledicció d'un fat dolorós». Al costat de l'adjectivació hiperbòlica, abunden tot de paraules més aviat focfloralistes que de mica en mica han anat desapareixent dels llibres: *alarb*, *cloquer*, *formós*, *obirar*, *paüra*, *ubriagar*. Al costat, en canvi, hi trobem castellanismes com *rauda* o *recatada*: contradiccions d'aquells anys de transició, quan Girona s'enca-minava cap a un futur que ja ha arribat.

Vicenç Pagès Jordà és escriptor.

És curiós que Monsalvatje i Pla lamentin la manca d'estima dels nadius per la ciutat, que ara s'ha convertit en una fe indestructible, sostinguda també pels forasters